

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 342

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku

Redaktor naukowy
Wanda Ronka-Chmielowiec

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-461-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik: Sektor ubezpieczeń w krajach postradzieckiej Azji Środkowej	11
Teresa H. Bednarczyk: The systemic relevance of the reinsurance industry	28
Krystyna Ciuman: Finansjalizacja a sektor ubezpieczeń	37
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Analiza najważniejszych pozycji wynikowych według grup ubezpieczeń działu II w Polsce dla lat 2009-2011	44
Andrzej Grzebieniak: Ocena narzędzi marketingowych stosowanych przez zakłady ubezpieczeń w procesie zarządzania relacjami z klientami	57
Monika Hadaś-Dyduch: Zarządzanie ryzykiem poprzez ubezpieczenie	66
Beata Jackowska: Wpływ proporcji płci ubezpieczonych na wysokość jednorazowych składek netto w ubezpieczeniach na życie	77
Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: Satysfakcja przedsiębiorstw sektora MŚP z likwidacji szkód ubezpieczeniowych	87
Anna Jędrzychowska, Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska, Ewa Poprawska: Sytuacja na rynku ubezpieczeń komunikacyjnych w Polsce na tle rynku europejskiego	98
Marcin Kawiński: Pozasądowe rozstrzyganie sporów a ochrona konsumentów branży ubezpieczeniowej	111
Nadezda Kirillova: Insurance for companies and households in Russia	127
Robert Kurek: Arbitraż nadzorczy na rynku usług finansowych – identyfikacja zjawiska	132
Piotr Majewski: Ubezpieczenia pojazdów zabytkowych	140
Marek Monkiewicz, Grażyna Sordyl, Bogusław Bamber: Alternatywne metody wykorzystania funduszu pomocowego zarządzanego przez Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny (UFG)	150
Magdalena Mosionek-Schweda: Model Altmana jako narzędzie do oceny ryzyka upadłości przedsiębiorstw	164
Joanna Niżnik: Reformowanie systemów emerytalnych państw Europy Środkowej po kryzysie finansowym 2008 r. na przykładzie Czech i Węgier	176
Dorota Ostrowska: Insurance Guarantes market development in Poland in the years 2006-2012	186
Sylvia Pińkowska-Kamieniecka: Obowiązkowe zakładowe programy emerytalne w Europie	196
Piotr Pisarewicz: Nowe standardy rynku <i>bancassurance</i> w zakresie ubezpieczeń z elementem inwestycyjnym lub oszczędnościowym	206

Maria Płonka: Kierunki internacjonalizacji zakładów ubezpieczeń ze szczególnym uwzględnieniem towarzystw ubezpieczeń wzajemnych ...	216
Agnieszka Przybylska-Mazur: Wybrane wielkości statystyczne w podejmowaniu decyzji o prywatnych ubezpieczeniach zdrowotnych	225
Filip Przydróżny: Komunikacja zakładu ubezpieczeń z otoczeniem w kryzysie zaufania	236
Ryszard Pukała: Konsekwencje wstąpienia Rosji do WTO dla rosyjskiego rynku ubezpieczeniowego	245
Joanna Rutecka: Dodatkowe zabezpieczenie emerytalne – charakterystyka i czynniki rozwoju	256
Edyta Sidor-Banaszek: Wykorzystanie wskaźnika ALE (<i>Active Life Expectancy</i>) w ubezpieczeniu od ryzyka niesamodzielności	267
Ewa Spigarska: Sprawozdawczość zakładów ubezpieczeń dla potrzeb rachunkowości i dyrektywy Wyplacalność II – podobieństwa i różnice	278
Ilona Tomaszewska, Renata Pajewska-Kwaśny: Szkody środowiskowe w świetle regulacji zawartych w dyrektywie ELD	288
Tatiana Verezubova: Doskonalenie monitorowania wypłacalności zakładów ubezpieczeń	298
Damian Walczak: Wybrane problemy dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego rolników w Polsce	306
Stanisław Wieteska: Dylematy ubezpieczenia mienia w obiektach wielko-przestrzennych wysokiego składowania od skutków dymu pożarowego	316
Alicja Wolny-Dominiak: Loss reserving using growth curve modeling	331
Wojciech Wiśniewski: Wpływ technologii informatycznych na zmiany organizacji likwidacji szkód	338
Tomasz Zapart: Kalkulacja składki ubezpieczeniowej w ubezpieczeniach komunikacyjnych dla podmiotów gospodarczych.	348
Marta Zieniewicz: Mikroubezpieczenia szansą dla mikro- i małych przedsiębiorstw w Polsce – przykład branży transportowej	359

Summaries

Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik: Insurance sector in post-Soviet Asian states	27
Teresa H. Bednarczyk: Systemowe znaczenie sektora reasekuracyjnego	36
Krystyna Ciuman: Financialisation within the insurance sector	43
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Analysis of the most important income and cost position for nonlife insurance companies from the Polish market in the time period 2009-2011	56

Andrzej Grzebieniak: The evaluation of marketing tools used by insurance companies in the process of managing the relations with clients	65
Monika Hadaś-Dyduch: Managing risk through insurance	76
Beata Jackowska: The influence of gender structure of the insured on net single premiums in life insurance	86
Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: SMEs' satisfaction with insurance claims settlement	97
Anna Jędrzychowska, Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska, Ewa Poprawska: The situation on the motor insurance market in Poland against a background of the European market	109
Marcin Kawiński: Alternative dispute resolution and consumer protection within insurance market	126
Nadezda Kirillova: Ubezpieczenia dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w Rosji	131
Robert Kurek: Supervisory arbitrage at the financial services market – the phenomenon identification	139
Piotr Majewski: Historic vehicles insurance	149
Marek Monkiewicz, Grażyna Sordyl, Bogusław Bamber: Alternative methods of use of the assistance fund managed by the Insurance Guarantee Fund (IGF)	163
Magdalena Mosionek-Schweda: The Altman model as a tool to predict bankruptcy of companies	175
Joanna Niżnik: The reform of pension systems in Middle Europe after the 2008 financial crisis on the example of Czech and Hungary	185
Dorota Ostrowska: Rozwój rynku gwarancji ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2006-2012	195
Sylwia Pieńkowska-Kamieniecka: Mandatory occupational pension schemes in Europe	205
Piotr Pisarewicz: New bancassurance standards of insurance investment products and products with saving component	215
Maria Płonka: Directions of internationalization of insurance undertakings with particular emphasis on mutual insurance companies	224
Agnieszka Przybylska-Mazur: Selected statistical values in decision-making when selecting private health insurance	235
Filip Przydróżny: Communication of insurance company with the environment in trust crisis	244
Ryszard Pukała: Consequences of the Russian accession to the WTO for the Russian insurance market	255
Joanna Rutecka: Supplementary old-age pension security – basic characteristics and main factors of its growth	266
Edyta Sidor-Banaszek: Active life expectancy in a stand-alone policy	277

Ewa Spigarska: Reporting of the insurance companies for accounting purposes and the Solvency II Directive – similarities and differences	287
Ilona Tomaszewska, Renata Pajewska-Kwaśny: Impact of EU legislation on the development of environmental insurance	297
Tatiana Verezubova: Control of solvency of insurers of the Republic of Belarus	305
Damian Walczak: Some problems faced by farmers in Poland regarding additional retirement savings	315
Stanisław Wieteska: Property insurance dilemmas in high storage objects from the effects of fire smoke	330
Alicja Wolny-Dominiak: Kalkulacja rezerwy szkodowej z wykorzystaniem krzywej wzrostu	337
Wojciech Wiśniewski: Impact of IT technologies on changes of organization of claims settlement	347
Tomasz Zapart: The calculation of the insurance premium in motor insurance for business entities.	358
Marta Zieniewicz: Microinsurance as a chance for micro and small business – an example of transport industry	366

Ilona Tomaszewska, Renata Pajewska-Kwaśny

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

SZKODY ŚRODOWISKOWE W ŚWIETLE REGULACJI ZAWARTYCH W DYREKTYWIE ELD

Streszczenie: Działania prośrodowiskowe miały swoje odzwierciedlenie na wielu obszarach i ewoluowały w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Problem szkód środowiskowych zaczął być coraz mocniej zauważalny w życiu społecznym i gospodarczym, dlatego postanowiono zająć się nim na bazie regulacji międzynarodowych. Ogromny wpływ na charakter obserwowanych działań ochrony środowiskowej i przeciwdziałaniu szkodom w środowisku naturalnym miało wprowadzenie dyrektywy 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. (zwanej dalej dyrektywą ELD) w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu. Dyrektywa ta w sposób wyraźny wpływała na branżę ubezpieczeniową w kontekście oferowanej ochrony ubezpieczeniowej.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia środowiskowe, dyrektywa, szkoda, roszczenie, zabezpieczenie finansowe.

DOI: 10.15611/pn.2014.342.27

1. Wstęp

Ubezpieczenia środowiskowe mogą stanowić istotny instrument o charakterze ekonomiczno-finansowym w polityce ochrony środowiska. Przyczyniają się nie tylko do ochrony środowiska, ale także mają wpływ na dynamikę wzrostu gospodarczego państw. Ubezpieczenia środowiskowe funkcjonują w systemach wielu krajów od początku XIX wieku i mają na celu przede wszystkim rekompensowanie szkód wywołanych działaniami przedsiębiorstwa, a mającymi niekorzystny wpływ i oddziaływanie na środowisko.

Ze względu na liczne katastrofy ekologiczne, jakie miały miejsce w latach 70. i 80., jak wybuch reaktora jądrowego w Czarnobylu (1986), wyziew trujących gazów w Indiach – Bhopal (1986) czy zanieczyszczenie brzegów Alaski wywołany przez wyciek ropy z tankowca Exxon Valdez (1989), a także z uwagi na wzrastającą świadomość ekologiczną, podjęto dyskusję nad odpowiedzialnością środowiskową przedsię-

biorstw za skutki gospodarcze wywołane realizacją ryzyka ekologicznego. Efektem tych działań było wprowadzenie rozwiązań o charakterze prawno-instytucjonalnym, które regulowały kwestie odpowiedzialności za szkody w środowisku.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przeanalizowania czynników prawnych związanych z działaniami o charakterze próśrodkowiskowym, które z kolei miały być głównym czynnikiem determinującym rozwój ubezpieczeń środowiskowych.

2. Szkody w środowisku w świetle aktów prawnych

Działania próśrodkowiskowe miały swoje odzwierciedlenie na wielu obszarach i ewoluowały w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Problem szkód zaczął być coraz mocniej zauważalny w życiu społecznym i gospodarczym, dlatego postanowiono zająć się nim na bazie regulacji międzynarodowych.

Ogromny wpływ na charakter obserwowanych działań ochrony środowiskowej i przeciwdziałanie szkodom w środowisku naturalnym miało wprowadzenie dyrektywy 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. (zwanej dalej dyrektywą ELD) w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu [Dziennik Urzędowy L 143 z 30.4.2004]¹.

Dyrektywa ta w sposób wyraźny wpływała na branżę ubezpieczeniową w kontekście oferowanej ochrony ubezpieczeniowej.

Podstawowym wyznacznikiem, jaki wprowadzono przepisami powyższej dyrektywy europejskiej w sprawie odpowiedzialności za środowisko, jest zasada „zanieczyszczający płaci”. Jej fundamentalnym celem jest pociągnięcie podmiotów gospodarczych, które spowodowały szkodę w środowisku, do finansowej odpowiedzialności za jej naprawienie. Oznacza to, że podmiot gospodarczy powodujący szkody w środowisku naturalnym lub stwarzający bezpośrednie zagrożenie wystąpieniem takich szkód powinien, co do zasady, ponieść koszt niezbędnych środków zapobiegawczych i zaradczych. Zapisy w dyrektywie przenoszą również na podmioty gospodarcze koszty oceny szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu oraz, w odpowiednim przypadku, koszty oceny stwarzania bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód.

W dyrektywie zostało wyraźnie zdefiniowane pojęcie szkód w środowisku. Za szkody wyrządzone środowisku naturalnemu uznaje się:

a) szkody wyrządzone gatunkom chronionym i w siedliskach przyrodniczych, które stanowią dowolną szkodę mającą znaczący negatywny wpływ na osiągnięcie lub utrzymanie właściwego stanu ochrony takich siedlisk lub gatunków;

b) szkody wyrządzone w wodach, które stanowią dowolną szkodę mającą znaczący negatywny wpływ na ekologiczny, chemiczny i/lub ilościowy stan i/lub ekolo-

¹ Autorki mają świadomość istnienia wielu aktów prawnych zawierających odwołanie do postanowień dyrektywy albo będących w spójności z dyrektywą, jednakże ze względu na ograniczenia wydawnicze w głównej mierze skupiły się na opisanu najważniejszych postanowień samej dyrektywy ELD.

giczny potencjał, określony w dyrektywie 2000/60/WE², danych wód, z wyjątkiem negatywnego wpływu, do którego odnosi się art. 4 ust. 7 wspomnianej dyrektywy;

c) szkody dotyczące powierzchni ziemi, które stanowią dowolne zanieczyszczenie ziemi stwarzające znaczące ryzyko dla zdrowia ludzi, mające negatywny wpływ wynikający z bezpośredniego i pośredniego wprowadzania na ląd lub pod ziemię preparatów, organizmów i drobnoustrojów.

Omawiane przepisy dyrektywy mają zastosowanie do:

a) szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu związanych z wykonywaniem działalności zawodowej, jaka została wymieniona w załączniku III³ do niniejszej dyrektywy, a także do wszelkiego bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód w wyniku wspomnianej działalności;

b) szkód wyrządzonych gatunkom chronionym i siedliskom przyrodniczym przez wykonywanie działalności zawodowej innej niż wymieniona w załączniku III oraz do bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód w wyniku wspomnianej działalności, i w każdym przypadku stosuje się je w powiązaniu z winą podmiotu gospodarczego lub jego zaniedbaniami.

Zatem z zasady dyrektywa ELD nie ma zastosowania do szkód, które są wynikiem prowadzonych na danym terenie działań wojennych i konfliktów zbrojnych, a także do zjawisk naturalnych o wyjątkowym, nieuchronnym i niekontrolowanym charakterze.

Dyrektywa nakładała dwa reżimy na państwa członkowskie w zakresie implementacji poszczególnych jej postanowień na gruncie prawa krajowego. Do dnia 30 kwietnia 2007 r. każde państwo członkowskie miało obowiązek wprowadzić odpowiednie przepisy w prawie krajowym nawiązujące do postanowień dyrektywy⁴. Jednocześnie na państwa członkowskie został nałożony obowiązek, aby podejmowały kroki w celu zachęcenia odpowiednich podmiotów gospodarczych i finansowych do rozwijania instrumentów oraz rynków zabezpieczeń finansowych, które obejmowałyby obowiązki przedsiębiorstw powstałe na mocy owej dyrektywy.

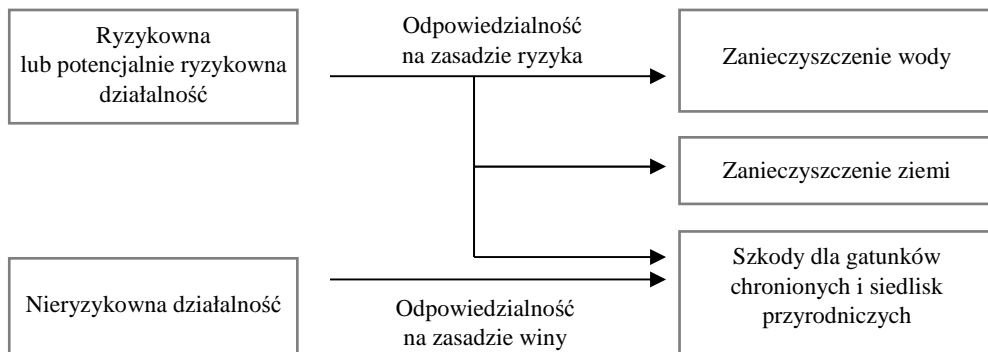
Zgodnie z art. 14 dyrektywy ELD do dnia 30 kwietnia 2010 r. należało dokonać weryfikacji skuteczności dyrektywy pod względem rzeczywistego zaradzenia szkodom środowiskowym, dostępności produktów ubezpieczeniowych pokrywających ryzyko odpowiedzialności z tytułu szkód środowiskowych i związanych z tym kosztów, a także innych zabezpieczeń dla działalności ujętej w załączniku nr III do dyrektywy.

Kolejne sprawozdanie dotyczące implementacji zaleceń ujętych w dyrektywie Komisja ma przedstawić przed Parlamentem Europejskim i Radą przed dniem 30 kwietnia 2014 r.; będą one obejmowały wszelkie odpowiednie wnioski dotyczące zmian w dyrektywie.

² Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

³ Załącznik nr III zawiera listę działalności, które mogą wywołać szkody środowiskowe i powinny być objęte programem wyznaczonym przez dyrektywę środowiskową

⁴ Art. 19 dyrektywy ELD (*Environmental Liability Directive*).

Rys. 1. Ogólny schemat odpowiedzialności w ELD

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Insuring... 2007].

W stosunku do podmiotów, które wykonują czynności niebezpieczne, co zostało ujęte w załączniku III do dyrektywy, odpowiedzialność występuje na zasadzie ryzyka. Oznacza to, że sam fakt wykonywania niebezpiecznej działalności, bez namacalnego dowodu istnienia winy lub zaniedbania ze strony podmiotu, powoduje odpowiedzialność tego podmiotu za szkody w środowisku. Podmioty wykonujące inną działalności zawodową niż te wymienione w załączniku III odpowiadają tylko za szkodę i za zagrożenie szkodą w gatunkach chronionych lub siedliskach chronionych, jeżeli szkoda ta wynikła z ich winy, również gdy przy zachowaniu należytej staranności mogły przewidzieć możliwość wystąpienia takiej szkody (odpowiedzialność na zasadzie winy).

Zgodnie z zapisami ELD w 2010 r. należało dokonać przeglądu skuteczności dyrektywy pod względem rzeczywistego zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu oraz warunków dostępności zabezpieczeń finansowych, przy racjonalnych kosztach, dla działalności wymienionych w załączniku III do ELD. Raport końcowy owego przeglądu miał zawierać informacje dotyczące kwestii transpozycji i wdrożenia dyrektywy w poszczególnych krajach członkowskich oraz kwestię zabezpieczenia finansowego. W tym celu przeanalizowano reakcję sektora finansowego i dokonano oceny alternatywnych możliwości dla zabezpieczenia finansowego na podstawie informacji dostarczonych przez sektor ubezpieczeń i reasekuracji na temat produktów ubezpieczeniowych związanych z ELD dostępnych na rynku unijnym i ich zakresu [Sprawozdanie... 2010].

3. Implementacja dyrektywy w państwach członkowskich

Do dnia 30 kwietnia 2007 r. tylko cztery państwa członkowskie (Włochy, Litwa, Łotwa i Węgry) dokonały transpozycji zapisów dyrektywy ELD.

Przyczyną takiego stanu rzeczy był dosyć ramowy charakter dyrektywy, co dawało dość dużą swobodę w implementacji przepisów, jednak przepisy te musiały

być uchwalone na szczeblu krajowym, co znacznie opóźniało transpozycję. Ponadto niektóre państwa członkowskie posiadały rozwinięte zasady dotyczące odpowiedzialności za szkody wyrządzone w środowisku, zatem musiały dopasować nowe przepisy do już istniejących ram prawnych. Do tego doszły trudne do spełnienia wymogi techniczne, jak np. potrzeba dokonania ekonomicznej oceny wyrządzonych szkód, które były nowością dla większości państw członkowskich.

Wiele państw członkowskich rozszerzyło zakres odpowiedzialności, na zasadzie ryzyka wprowadzając w przepisach krajowych nowe rodzaje działalności, nieujęte w załączniku III dyrektywy ELD (Belgia, Dania, Finlandia, Grecja, Węgry, Łotwa, Litwa, Holandia i Szwecja).

Ponadto, mając na uwadze, że szkody mogą być spowodowane przez kilka podmiotów, większość państw członkowskich wybrała system odpowiedzialności solidarnej. Tylko nieliczne kraje opowiedziały się za systemem odpowiedzialności proporcjonalnej (Dania, Finlandia, Francja, Słowacja i Słowenia). System odpowiedzialności solidarnej oznacza, że jeżeli szkoda, jaka powstała, została spowodowana przez działalność więcej niż jednego podmiotu korzystającego ze środowiska – każdy z nich odpowiada solidarnie za szkodę, jednak nie za część obowiązków, jaka na nim spoczywa jako na zobowiązanym, lecz za ich całość. Zatem odpowiedzialność solidarna nie jest tożsama z odpowiedzialnością proporcjonalną.

W kwestii wprowadzenia obowiązkowego zabezpieczenia finansowego dyrektywa ELD dawała dowolność państwom członkowskich. Osiem państw członkowskich wprowadziło obowiązkowe systemy zabezpieczenia finansowego, o różnych terminach wejścia w życie, które nie są jednak późniejsze niż 2014 r. (Bułgaria, Portugalia, Hiszpania, Grecja, Węgry, Słowacja, Czechy i Rumunia). Systemy te wymagają przeprowadzenia oceny ryzyka w odniesieniu do odpowiednich sektorów i podmiotów gospodarczych oraz są uzależnione od różnych krajowych przepisów wykonawczych regulujących kwestie, takie jak pułapy, zwolnienia itd. Pozostałe państwa członkowskie polegają na dobrowolnym zabezpieczeniu finansowym.

Przeprowadzone analizy dotyczące implementacji dyrektywy wskazały, że środowisko biznesowe, a zwłaszcza te sektory przemysłu, które są bardziej podatne na zagrożenia i szkody objęte ELD, nie jest świadome istnienia przepisów ELD. Dotyczy to głównie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Zakres ochrony ubezpieczeniowej, jaką miały zapewnioną wspomniane podmioty w kontekście rekompensaty szkód w środowisku, pozostawał niewystarczający i niespełniający postanowień ELD.

Z drugiej strony, ta grupa podmiotów gospodarczych, która była świadoma swoich zobowiązań w zakresie środowiska naturalnego, zabezpieczała ryzyko realizacji szkód środowiskowych jednocześnie kilkoma produktami ubezpieczeniowymi dotyczącymi środowiska, jak na przykład ubezpieczenie OC deliktowe, ubezpieczenie odpowiedzialności za szkody w środowisku lub inne niepowiązane produkty ubezpieczeniowe. Jednocześnie przedsiębiorcy w znacznie mniejszym

stopniu korzystali z innych rodzajów zabezpieczenia finansowego, jak np. podmioty powiązane, gwarancje bankowe, inne gwarancje i fundusze.

Co ważne, sektor ubezpieczeniowy zauważył potrzebę zmian w produktach ubezpieczeniowych w związku z wprowadzeniem ELD. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż kryzys ekonomiczny zapoczątkowany w II połowie 2007 r. doprowadził do tymczasowego ograniczenia zdolności ubezpieczycieli do pokrycia zobowiązań wynikających z ELD. Mimo wszystko na rynku stopniowo zaczęły pojawiać się produkty dotyczące ELD, obejmujące konkretne „niepowiązane” rozwiązania albo uzupełnienia dla już istniejących produktów finansowych.

Pomimo różnych instrumentów finansowych i pomimo kryzysu, to właśnie ubezpieczenia okazały się najbardziej rozpowszechnionym instrumentem służącym pokryciu zobowiązań związanych ze szkodami w środowisku naturalnym.

Tabela 1. Rodzaj instrumentu finansowego stosowanego w zabezpieczaniu szkód środowiskowych

Rodzaj instrumentu	Kraje
Ubezpieczenie	Wszystkie kraje członkowskie
Gwarancje bankowe	Austria, Belgia, Cypr, Republika Czeska, Niderlandy, Polska, Hiszpania i Zjednoczone Królestwo
Inne instrumenty (fundusze, obligacje itp.)	Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Polska i Hiszpania

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Navigating... 2009].

Zobowiązania wynikające z przepisów ELD można pokryć w większości za pomocą tradycyjnego ubezpieczenia OC deliktowego lub ubezpieczenia za szkody w środowisku. Obecnie na rynku dostępne są zarówno rozszerzenia w postaci klauzul dla istniejących polis OC deliktowego oraz ubezpieczenia za szkody w środowisku, a także nowe, wyspecjalizowane produkty niepowiązane z dotąd istniejącymi. Nie ulega wątpliwości, że od czasu wprowadzenia ELD zaczęły pojawiać się na rynku unijnych produkty, które są dopasowane do potrzeb klientów w zakresie asekuracji ryzyka środowiskowego. Jednakże nadal trudne jest pokrycie strat wynikających ze stosowania GMO (żywność genetycznie modyfikowana).

Chociaż zdecydowanie najczęstszym sposobem pokrycia zobowiązań wynikających z dyrektywy ELD są produkty ubezpieczeniowe, nie można jednoznacznie stwierdzić, że ubezpieczenia są instrumentem jedynie właściwym. W przypadku wszystkich rodzajów zobowiązań wynikających z dyrektywy ELD i wszystkich sektorów, których ryzyko środowiskowe dotyka, nie istnieje jeden instrument spełniający wszystkie wymogi, tak więc wybór konkretnego instrumentu zabezpieczenia finansowego będzie każdorazowo uzależniony od potrzeb danego podmiotu gospodarczego. Ponadto niektóre instrumenty będą bardziej odpowiadały potrzebom dużych podmiotów gospodarczych o zdywersyfikowanej działalności niż podmiotów z sektora MŚP. Należy zauważyć, że wiele istniejących rozwiązań w zakresie

zabezpieczenia finansowego wymaga niewielkich zmian, aby stały się one odpowiednie dla pokrycia zobowiązań wynikających z dyrektywy ELD. Najlepszym tego przykładem są przepisy dotyczące zarządzania odpadami, gdzie zdobyto bogate doświadczenie w korzystaniu z instrumentów pozaubezpieczeniowych, takich jak obligacje, gwarancje bankowe, fundusze, podmioty powiązane itd.

4. Ubezpieczenie jako produkt kompensujący szkody w środowisku

Zgodnie z zapisami dyrektywy ELD państwa członkowskie powinny podjąć środki, aby umożliwić podmiotom gospodarczym korzystanie z odpowiednich ubezpieczeń lub innych form zabezpieczeń finansowych w celu zapewnienia skutecznej osłony dla zobowiązań finansowych wynikających z postanowień dyrektywy.

Istniejące na rynku produkty ubezpieczeniowe nie do końca pokrywały zobowiązania wynikające z ELD (zob. tab. 2).

Ubezpieczyciele oferowali ochronę w ramach szkód środowiskowych na dwa sposoby:

- 1) ubezpieczenie szkód w środowisku jako polisa *stand alone*, w ramach której głównie pokryte były szkody powstałe w zasobach naturalnych;
- 2) ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej ogólnej, gdzie pokrycie szkód w środowisku wynikało z dodatkowej klauzuli rozszerzającej.

Oferowanie ubezpieczenia jako *stand alone* pozwala na stworzenie produktu ściśle dostosowanego do wymogów stawianych przez dyrektywę ELD, bez potrzeby implementacji zapisów, które powinny być spójne w ramach ubezpieczenia OC ogólnej.

Niewątpliwie zaletami takiego rozwiązania są:

- a) wyraźne rozróżnienie pokrycia ubezpieczeniowego zobowiązań cywilnoprawnych i publicznych, co daje większą przejrzystość rynku ubezpieczeniowego;
- b) ułatwienie rozwoju rozwiązań ubezpieczeniowych, które można zaadaptować szybko i łatwo, w odpowiedzi na pojawiające się tendencje i potrzeby rynku bez zakłócania ustalonej relacji z klientem;
- c) większe prawdopodobieństwo rozwoju innowacyjnych, specjalistycznych i elastycznych rozwiązań jako samodzielnych produktów ubezpieczeniowych.

Należy mieć jednak na uwadze możliwość duplikowania się roszczeń w ramach produktu *standalone* i OC ogólnej.

Wprowadzenie ubezpieczeń środowiskowych dostosowanych do przepisów dyrektywy ELD staje się problematyczne dla zakładów ubezpieczeń z punktu widzenia niepewności co do wpływu postanowień dyrektywy ELD na poszczególne parametry ubezpieczeniowe, takie jak częstość szkód oraz poziom wypłat. Brakuje doświadczeń oraz danych historycznych w zakresie oceny i kwantyfikacji kosztów likwidacji szkód.

Tabela 2. Wymagania odpowiedzialności w ramach dyrektywy ELD a istniejąca ochrona ubezpieczeniowa

Wymagana odpowiedzialność w ramach ELD	Istniejąca ochrona ubezpieczeniowa
Istotne szkody dla środowiska mogą być spowodowane przez zanieczyszczenia lub z jakiegokolwiek innej przyczyny, z wyjątkiem szkód w glebie, w stosownych przypadkach uszkodzenie ogranicza się do zanieczyszczenia	Produkty ubezpieczeniowe często ograniczają zakres ochrony do roszczeń w ramach odpowiedzialności cywilnoprawnej za szkody spowodowane przez zanieczyszczenia, bez względu na to, jaki rodzaj zasobów naturalnych jest uszkodzony
Obowiązki podmiotów gospodarczych obejmują środki zapobiegawcze wobec ryzyka szkody	W części polis ubezpieczeniowych nie ma pokrycia tych wydatków lub stosowane są sublimity
Przywrócenie do stanu pierwotnego obejmuje podstawowe, uzupełniające i kompensacyjne środki zaradcze, z wyjątkiem uszkodzenia gleby	Niektóre polisy ubezpieczeniowe nie obejmują uzupełniających i kompensacyjnych środków zaradczych, inne ZU mogą stosować swoje limity lub zapisy są nieprecyzyjne w tym zakresie
Odpowiedzialność może powstać nawet do 30 lat po zdarzeniu wywołującym szkodę w środowisku	Gdy polisa ubezpieczeniowa wygaśnie, ZU nie przyjmują roszczeń do szkód powstałych w trakcie okresu ważności polisy. Niektóre produkty zawierają jednak klauzule dopuszczające zgłaszanie roszczeń od roku do 5 lat po wygaśnięciu polisy.
Wszelkiego rodzaju zdarzenia wywołujące szkodę (przypadkowe lub nie, świadome lub nie, legalne i nielegalne) pociąga za sobą odpowiedzialność za środowisko	• Niektóre polisy mają wyłączoną ochronę z tytułu szkód nieprzypadkowych • Większość polis ma wyłączenie z tytułu stopniowego uwalniania się zanieczyszczeń • W większości polis wyłączona jest odpowiedzialność z tytułu czynów umyślnych albo celowego niezastosowania się do prawa ochrony środowiska • W większości polis wykluczone są uszkodzenia wskutek umyślnego niezastosowania się do obowiązujących procedur
Inne ograniczenia nieprzewidziane w ELD	• Niektóre polisy nie obejmują swym zakresem: – zamieszek i imprez organizowanych w celach społeczno-politycznych – azbestu, ołowiu, krzemionki, pleśni i grzybów – organizmów genetycznie modyfikowanych • Wszystkie polisy ubezpieczeniowe mają limity finansowe i podlegają prawie umów ubezpieczeniowych
Środki, które są opcjonalne dla członków UE	• W większości dedykowanych ubezpieczeń środowiskowych wyłączone jest: – zanieczyszczenia spowodowane przez emisję czy inne zdarzenia wyraźnie wskazane – szkody nieprzewidziane z powodu braku naukowych dowodów

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Navigating... 2009].

Te trudności w szacowaniu częstotliwości/natężenia oraz wielkości oczekiwanych strat powinny mieć swoje odzwierciedlenie przy ustalaniu limitów pokrycia ubezpieczeniowego (sumy ubezpieczenia). Dodatkowo konieczne wydaje się dy-

wersyfikowanie ryzyka i jego cedowanie na reasekuratora. Limity odpowiedzialności powinny uwzględniać czynniki mające wpływ na środowisko i prawdopodobieństwo realizacji ryzyka, takie jak: działalność przedsiębiorstwa (np. określona w załączniku III ELD), lokalizacja (np. lokalizacje blisko potencjalnych receptorów, takich jak cieki wodne, lub chronionych siedlisk i gatunków). W niektórych krajach UE przeprowadzono ocenę potencjalnego oddziaływania na środowisko w celu określenia gwarancji finansowych.

Nie ulega wątpliwości, że brak wprowadzenia obligatoryjności ubezpieczeń środowiskowych będzie skutkowało ograniczoną ofertą produktową. Brak doświadczeń i danych historycznych oraz skala potencjalnego ryzyka będzie ograniczała zakres pokrycia oferowany przez zakłady ubezpieczeń.

5. Zakończenie

Nie ulega wątpliwości, że szkody w środowisku są bardzo trudne w kwestii ich wyceny i oszacowania skali roszczeń, jakich mogą domagać się poszkodowani. To tak naprawdę na sprawcy szkody, czyli najczęściej na jakimś przedsiębiorstwie, spoczywa ciężar, ale przede wszystkim to on ma jedyną możliwość oszacowania wartości szkód, gdyż poszkodowany nie posiada wiedzy na temat przedmiotu sprawy. Zatem w konsekwencji koszty z tytułu realizacji ryzyka ekologicznego głównie ponosi państwo i ofiary szkód. A największą ofiarą, a jednocześnie poszkodowanym, jest samo środowisko.

Niemniej jednak rynek ubezpieczeń środowiskowych na świecie rozwija się dynamicznie i można założyć, że w efekcie procesów powiązań globalnych przemysłu, transportu oraz harmonizacji systemów prawnych nastąpi jego dynamiczny rozwój, również w Polsce.

Rozwój ten powinien być stymulowany wzrostem świadomości ekologicznej i ubezpieczeniowej oraz upowszechnieniem zasad społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility*) wśród przedsiębiorców. Dyskusyjna pozostaje kwestia wprowadzenia obowiązkowości ubezpieczeń środowiskowych.

Literatura

- Maśniak D., *Ubezpieczenia ekologiczne*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2003.
- Sordyl G., Płonka M., *Ubezpieczenie ekologiczne jako metoda finansowania ryzyk w górnictwie*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2010, nr 1.
- Insuring environmental damage in the European Union*, Swiss Re, 2007.
- Navigating the Environmental Liability Directive*, CEA, April 2009.
- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu.

Sprawozdanie Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów na mocy art. 14 ust. 2 dyrektywy 2004/35/WE w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, Bruksela, 13 października 2010 r.

IMPACT OF EU LEGISLATION ON THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL INSURANCE

Summary: Pro-environmental actions have been reflected in many areas and have evolved over the last several years. The problem of environmental damage began to be more and more noticeable in the social and economic life, and that is why it was decided to take it on the basis of international regulations. A huge impact on the nature of the observed effects of environmental protection and the prevention of damage to the environment was the introduction of the Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 (ELD) on environmental liability with regard to the prevention and remedying the environmental damage. This directive clearly affected the insurance industry in the context of insurance coverage offered.

Keywords: environment insurance, directive, damage, claim, financial security.